

६. तालपरिचय

६.१ ताल : दिपचंदी (उपशास्त्रीय गीतप्रकारांसाठी उपयुक्त)

मात्रा : १४

विभाग : ४ (३-४-३-४ मात्रांचे)

टाळ्या : ३ (१, ४ व ११ व्या मात्रेवर)

काल : १ (आठव्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
ठेका	धा	धीं	ऽ	धा	धा	तीं	ऽ	ता	तीं	ऽ	धा	धा	धीं	ऽ
चिन्ह	×			२				०			३			

६.२ ताल : धुमाळी (नाट्य संगीत व सुगम संगीतासाठी उपयुक्त)

मात्रा : ८

विभाग : २ (४-४ मात्रांचे)

टाळ्या : १ (१ ल्या मात्रेवर)

काल : १ (पाचव्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६	७	८
ठेका	धीं	धीं	धा	तीं	त्रक	धीं	धागे	त्रक
चिन्ह	×				०			

६.३ ताल : धमार (धमार या गीतप्रकारांसाठी उपयुक्त)

मात्रा : १४

विभाग : ४ (५-२-३-४ मात्रांचे)

टाळ्या : ३ (१, ६ व ११ व्या मात्रेवर)

काल : १ (आठव्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
ठेका	क	धि	ट	धि	ट	धा	ऽ	क	ती	ट	ती	ट	ता	ऽ
चिन्ह	×					२		०			३			

६.४ ताल : एकताल (शास्त्रीय व सुगम संगीतासाठी उपयुक्त)

मात्रा : १२

विभाग : ६ (२-२ मात्रांचे)

टाळ्या : ४ (१, ५, ९ व ११ व्या मात्रेवर)

काल : २ (३ व ७ व्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
ठेका	धीं	धीं	धागे	त्रक	तू	ना	क	ता	धागे	त्रक	धी	ना
चिन्ह	×		०		२		०		३		४	

६.५ ताल : चौताल (धृपद या गीतप्रकारांसाठी उपयुक्त)

मात्रा : १२

विभाग : ६ (२-२ मात्रांचे)

टाळ्या : ४ (१, ५, ९ व ११ व्या मात्रेवर)

काल : २ (३ व ७ व्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२
ठेका	धा	धा	दीं	ता	तीट	धा	दीं	ता	तिट	कत	गदि	गन
चिन्ह	×		०		२		०		३		४	

६.६ ताल-खेमटा (लोकसंगीत, सुगम संगीत व सिनेसंगीतासाठी उपयुक्त)

मात्रा : ६

विभाग : २ (३-३ मात्रांचे)

टाळी : १ (पहिल्या मात्रेवर)

काल : १ (चौथ्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६
ठेका	धीन	धाती	धाधा	तीन	ताती	धाधा
चिन्ह	×			०		

६.७ ताल-भजनी (भक्तीसंगीत व किर्तनासाठी उपयुक्त)

मात्रा : ८

विभाग : २ (४-४ मात्रांचे)

टाळी : १ (पहिल्या मात्रेवर)

काल : १ (पाचव्या मात्रेवर)

मात्रा	१	२	३	४	५	६	७	८
ठेका	धिंऽ	नार्धी	ऽधीं	नाऽ	धिंऽ	नार्ती	ऽतीं	नाऽ
चिन्ह	x				o			

स्वाध्याय

प्र. १ तक्ता तयार करा.

ताल	मात्रा	खंड	सम	काल	टाळी	कोणत्या गीतप्रकारासाठी
दिपचंदी						
धुमाळी						
धमार						
एकताल						
चौताल						

प्र. २ रिकाम्या जागा भरा.

- (१) धमार हा मात्रांचा ताल आहे.
- (२) दिपचंदी तालाचा काल मात्रेवर आहे.
- (३) धुमाळी तालाचे खंड मात्रांचे आहे.
- (४) धमार ताल या गीतप्रकारासाठी उपयुक्त आहे.

प्र. ३ एकताल आणि चौताल या तालांमधील साम्यभेद लिहा.

प्र. ४ दिपचंदी आणि धमार या तालांमधील साम्यभेद लिहा.

उपक्रम : अभ्यासक्रमातील तालांवर आधारीत चित्रपटगीतांची यादी तयार करा.